

Ivan Prskalo
Josip Babin

METODIČKI ORGANIZACIJSKI OBLICI RADA U PODRUČJU EDUKACIJE

1. UVOD

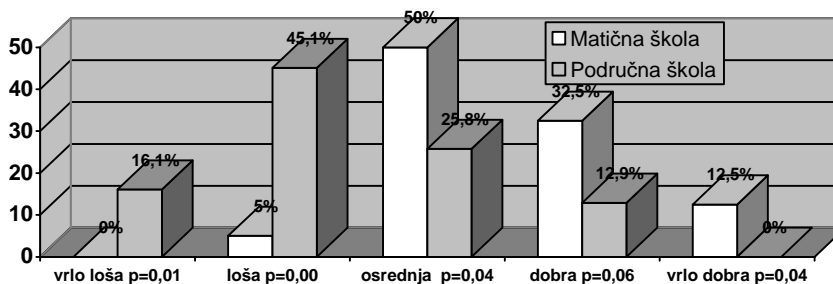
Način na koji se provodi proces vježbanja bitan je čimbenik programiranja rada. Metodički organizacijski oblici rada predstavljaju način organizacije procesa vježbanja i ostvarivanja ciljeva tjelesne i zdravstvene kulture (Findak i Prskalo, 2004.). Motorička djelotvornost sata ili bilo kojeg drugog organizacijskog oblika rada ovisi o odgovarajućem izboru i primjeni metodičkog organizacijskog oblika rada što je uvjet osuvremenjivanja rada. Posebno treba istaći primjenu složenijih metodičkih organizacijskih oblika rada u slabijim materijalnim uvjetima te na taj način povećanje efektivnog vremena vježbanja. Uvažavajući činjenicu da je nastava polivalentan proces usmjeren transformaciji antropološkog statusa i učenju, tako da se o učinkovitosti sata tjelesne i zdravstvene kulture ne može suditi samo na osnovi efektivnog vremena vježbanja, (Findak, 1992.), vrijeme je ipak nezaobilazan čimbenik uspješnosti transformacijskog procesa, a i procesa motoričkog učenja. Naime, najčešći razlog nedovoljne iskorištenosti sata tjelesne i zdravstvene kulture je “čekanje u redu” i to najčešće zbog nedovoljne primjene složenijih metodičkih organizacijskih oblika rada (Findak, 1992.), koji praktički eliminiraju tu pojavu i superiorni su u transformaciji sva tri ciljana antropološka područja (Bavčević i sur. 2006.), a uz primjereno homogeniziranje odjeljenja predstavljaju značajan čimbenik individualizacije rada koja postaje paradigmom suvremenih metodičkih sustava uopće. Ne čudi stoga što se u fokusu niza studija vezanih za učinkovitost motoričkog učenja, uključujući metode koje mogu poboljšati učinke rada, pojavljuju pojmovi, kao što su stilovi poučavanja (Byra i Jenkins, 1998.), organizacija rada (Ernst i Byra, 1998.), modeli poučavanja (Harrison i sur. 1999.), problematika frontalnog rada u velikim odjeljenjima (Hastie, Sanders, i Rowland, 1999.) i sl.

Dobro izabran je onaj metodički organizacijski oblik rada koji pridonosi intenzifikaciji i optimalizaciji rada te na taj način i humanizaciji nastavnog procesa i procesa vježbanja. Svojevrсна “evolucija” od frontalnog k jednostavnijim i složenijim skupnim oblicima rada rezultat je težnje za intenzifikacijom i optimalizacijom rada na satu tjelesne i zdravstvene kulture što rezultira povećanjem efektivnog vremena vježbanja, ukupnog opterećenja na satu i u konačnici zadovoljenju autentičnih potreba učenika i humanizaciji ukupnog procesa rada.

Optimiziranje procesa vježbanja odnosno činjenja najboljeg što se može postići u određenim prigodama (Anić i sur. 2002.), predstavlja bitan uvjet vrsnoće rada u edukaciji. Kako je kineziološka edukacija sveobuhvatan proces koji prati ljudsko biće od predškolske do visokoškolske dobi (Prskalo i Babin, 2006.), što samo po sebi nameće ovom primijenjenom području višu razinu odgovornosti, optimiziranje postaje imperativom.

2. METODIČKI ORGANIZACIJSKI OBLICI RADA I MATERIJALNI UVJETI

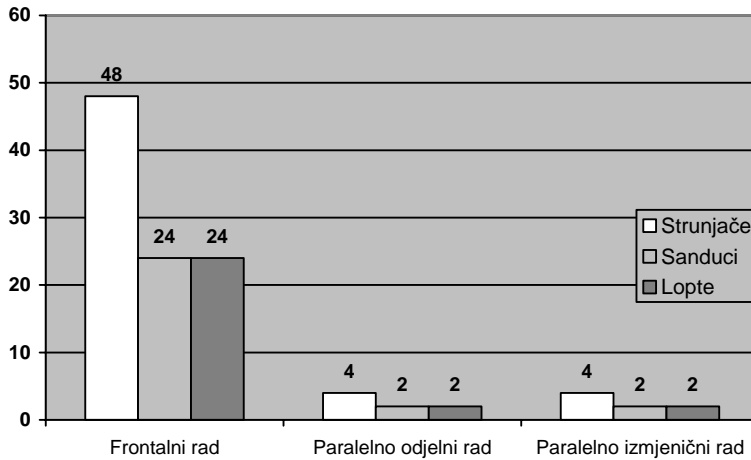
Osrednjost materijalnih uvjeta rada bitnog čimbenika uspješnosti procesa vježbanja je činjenica i stvarnost našeg školstva (Prskalo i sur. 2007.), što je objektivni rezultat povijesnih zbivanja i materijalne moći društva. Situacija je teža u područnim školama kako je to u Prikazu 1.

Prikaz 1. Postotak procjene materijalnih uvjeta realizacije sata kineziološke kulture u matičnim i područnim školama Sisačko-moslavačke županije

Učinak zahtjevnijih metodičkih organizacijskih oblika rada s obzirom na materijalne uvjete u koje ubrajamo i opremljenost, spravama, rekvizitima i pomagalicama je očigledan. Optimalizacija rada ogleda se u mogućnosti rada u znatno skromnijim uvjetima. Ovo se pokazuje i u najjednostavnijim primjerima gdje se usporedno pokazuje potreba za spravama i rekvizitima u frontalnom i nekoliko jednostavnijih skupnih oblika rada. To je vidljivo iz Prikaza 2. Izmjenično odjelni oblik i složeniji oblici rada pružaju mogućnost uvođenja više tema s po jednom potrebnom spravom ili rekvizitom uz višestruko povećanje učinkovitosti. Posebnu osjetljivost na materijalne uvjete rada ima frontalni rad koji je, za određene nastavne teme, praktički neprovediv u lošim materijalnim uvjetima. Optimiziranje rada, s obzirom na loše materijalne uvjete, podrazumijeva prije svega izbor složenijih oblika rada koji su korak k racionalizaciji postojeće opreme, a ujedno višestruko povećanje

svih parametara značajnih za učinak procesa vježbanja kako u informatičkom tako i energetsom prostoru.

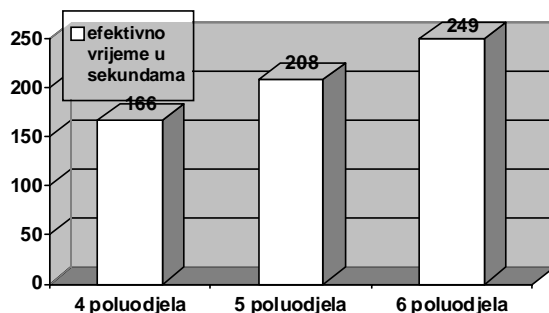
Prikaz 2. Potrebne sprave i rekviziti kod različitih metodičkih organizacijskih oblika rada

3. METODIČKI ORGANIZACIJSKI OBLICI RADA I EFEKTIVNO VRIJEME VJEŽBANJA

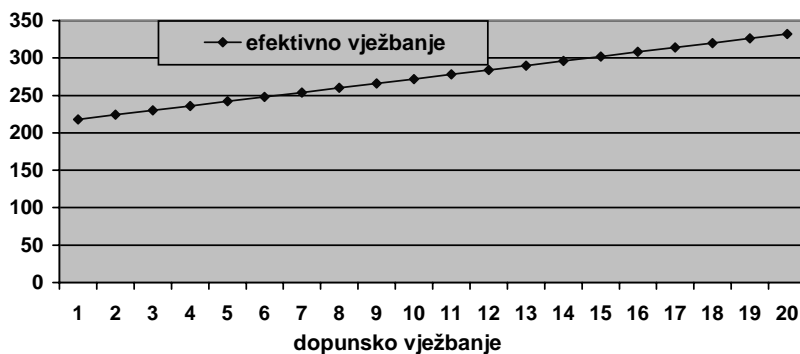
Primjeren izbor metodičkih organizacijskih oblika rada doprinjet će smanjenju gubitaka vremena u bilo kojem organizacijskom obliku rada u tjelesnom i zdravstvenom odgojno obrazovnom području pa i na satu tjelesne i zdravstvene kulture. To prvenstveno ovisi o “A” dijelu sata u kojem s obzirom na zadaće i vrijeme kojim raspolaže, mogu biti primijenjeni i najsloženiji metodički organizacijski oblici rada. Svako povećanje broja (polu)odjela uz isti broj učenika povećat će i efektivno vrijeme vježbanja kako to pokazuje Prikaz 3. (Prskalo, 2000.). Uključivanje dopunskih vježbi povećava efektivno vrijeme vježbanja (Prskalo i Findak, 2003.). Značaj problematike efektivnog vremena se multiplicira sa suvremenim uvjetima života, a posebice u urbanim sredinama. Nedovoljan broj sati vježbanja i smanjen udjel kretanja u svakodnevnom životu postaje čimbenik niske razine kvalitete života i faktor narušavanja zdravlja. Iz inozemnih iskustava je evidentno da kratkoročni zdravstveni programi nemaju značajniji utjecaj na pretilost i prevenciju kroničnih bolesti, stanje koje je karakteristika suvremenog društva, dok se tjelesna aktivnost dokazuje u prevenciji i redukciji pretilosti (Flynn i sur., 2006.).

U situaciji kad iz potpuno iracionalnih razloga ne postoji razumijevanje za potrebu uvođenja većeg broja sati tjelesne i zdravstvene kulture onda, uz stalne

često i sizifovske napore probijanja takvih mentalnih barijera, ostaje taj minimalni i nedovoljni fond sati maksimalno učinkovito primjeriti potrebama učenika te svaku sekundu vremena vježbanja iskoristiti u potpunosti.

Prikaz 3. Efektivno vrijeme vježbanja u ovisnosti od broja poluodjela u izmjenično – odjelnom obliku rada bez dopunskih vježbi.

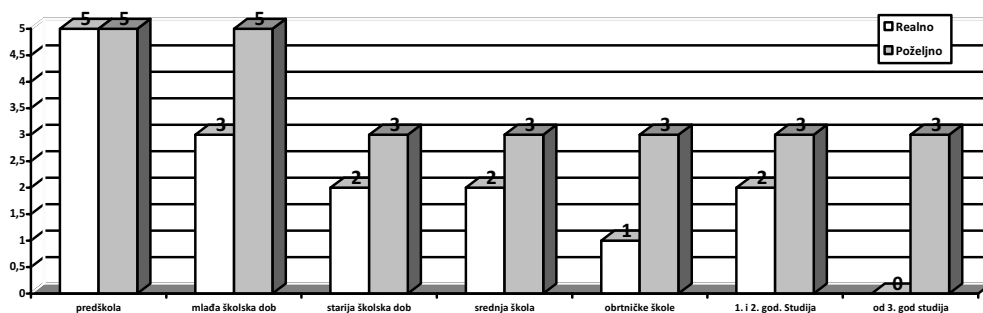
Prikaz 4. Trajanje dopunske vježbe i efektivno vježbanje u glavnom “A” dijelu sata tjelesne i zdravstvene kulture.

Empirijski rezultati praćenja postotka iskorištenosti pojedinih dijelova sata tjelesne i zdravstvene kulture učenika prvog razreda, u ovisnosti o primjeni dopunskog vježbanja u paralelno izmjeničnom obliku rada s dvije nastavne teme u glavnom “A” dijelu sata dati su prikazom 5. (Findak i sur., 2003.).

Prikaz 5. Efektivno vrijeme vježbanja u ovisnosti o primjeni dopunskih vježbi u glavnom "A" dijelu sata

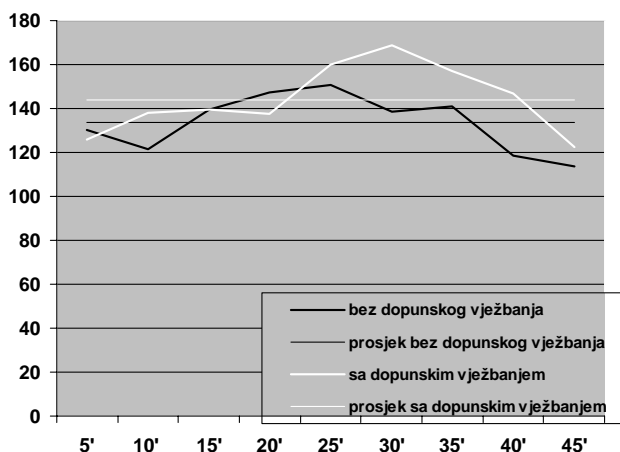
Iako efektivno vrijeme vježbanja nije jedini kriterij učinkovitosti sata, u situaciji kad je broj sati tjelesne i zdravstvene kulture nedovoljan za zadovoljenje minimalnih motiva za kretanjem u svim razinama odgoja i obrazovanja (Prikaz 6.), povećanje efektivnog vremena primjenom složenijih metodičkih oblika rada predstavlja nužan odgovor stručnjaka. Za takav odgovor nužna je visoka razina stručno metodičke osposobljenosti, što je posebno odgovorna zadaća visokoškolskih ustanova.

Prikaz 6. Broj sati tjelesne i zdravstvene kulture tjedno na svim razinama odgoja i obrazovanja i procijenjeni minimalni broj sati da bi se zadovoljio pedagoški standard u ovom području (Prskalo i Babin, 2008.)

4. METODIČKI ORGANIZACIJSKI OBLICI RADA I TRANSFORMACIJSKI UČINAK VJEŽBANJA

Fiziološka komponenta opterećenja, kojim smatramo ukupan utjecaj na organizam tijekom sata tjelesne i zdravstvene kulture, markirana je frekvencijom srca, a Prikaz 7. pokazuje dominaciju fiziološkog opterećenja u zahtjevnijem metodičkom organizacijskom obliku rada. (Findak i sur. 2004.). Razina opterećenja predstavlja značajan transformacijski faktor vježbanja.

Prikaz 7. Frekvencije srca izmjerena tijekom trajanja sata kod paralelno izmjeničnog metodičkog organizacijskog oblika rada s i bez dopunske vježbe

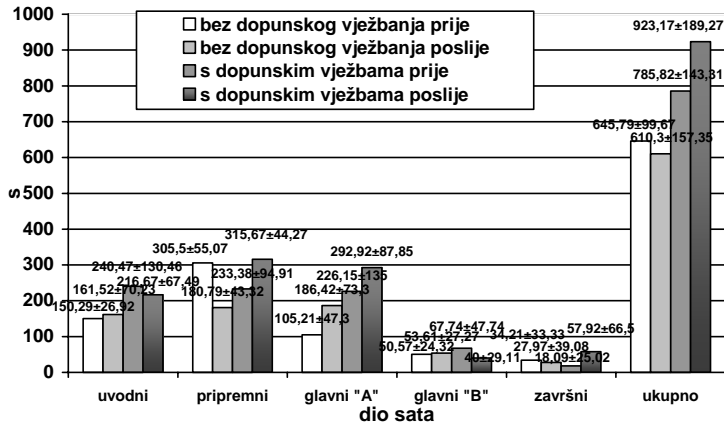
Međutim primjena složenijih oblika rada rezultirala je razlikom između dviju različito tretiranih skupina ispitanika, a ta razlika je najočitija je u području snage (Bavčević i sur. 2006.), i to u korist eksperimentalne skupine. Vidljiv je značajan utjecaj svih manifestnih oblika snage na razlikovanje dviju skupina. Značajni rezultati univarijantne analize kod mjera eksplozivne snage (MSD, $p=0,00$), statičke snage (MIV, $p=0,00$) i repetitivne snage (MPT, $p=0,00$) (potvrđuju hipotezu o učinkovitosti složenijih skupnih metodičkih oblika rada upravo na razvoju snage, ali su superiorni i u transformaciji sva tri ciljana antropološka područja (Bavčević i sur. 2006.) budući da omogućavaju povećanje efektivnog vremena vježbanja, a uz primjereno homogeniziranje odjeljenja predstavljaju značajan čimbenik individualizacije rada.

Složeniji oblici rada pružaju mogućnost ciljanog usavršavanja motoričkih znanja i postignuća kao što je to slučaj u radu u stanicama ili naglašenog utjecaja na funkcionalne sposobnosti kao što je to slučaj kod kružnog rada.

5. DINAMIKA PRIMJENE OPTIMALNOG METODIČKOG ORGANIZACIJSKOG OBLIKA RADA

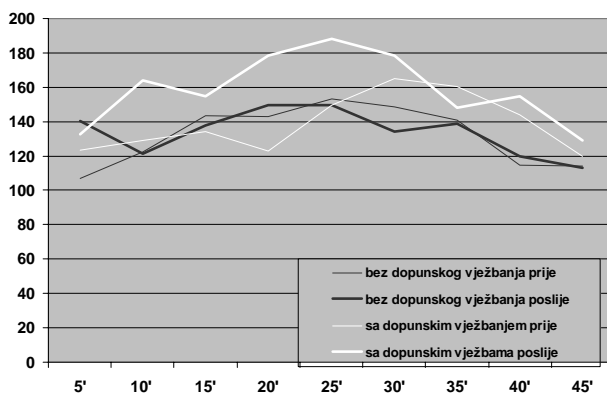
Konkretna primjena određenog metodičkog organizacijskog oblika rada ovisi o cilju i zadaćama koji se trebaju realizirati uz respektiranje i drugih čimbenika o kojima ovisi priprema, organizacija sata i realizacija kao što su dob učenika i njihov broj, tip sata, mjesto rada, raspoloživi prostor za vježbanje, broj raspoloživih sprava i pomagala, mikroklimatski uvjeti i drugo. Dobi učenika kao zadanoj veličini treba obratiti posebnu pozornost te primjereno tomu, unatoč manjkavostima frontalnog rada, uz njegovu pomoć, učenici prvog razreda mogu se na najjednostavniji način pripremiti za prijelaz na zahtjevnije skupne oblike rada. Na primjenu skupnih oblika rada, u kojima je odjel osnovna organizacijska jedinica, treba prijeći što prije i to tako da se počne primjenom paralelno odjelnog oblika rada, potom paralelno odjelnog oblika rada s dopunskim vježbama, pa paralelno izmjeničnog oblika rada te paralelno izmjeničnog oblika rada s dopunskim vježbama i napokon izmjenično odjelnog oblika rada, a potom i izmjenično odjelnog oblika rada s dopunskim vježbama. U radu s učenicima V. razreda osnovne škole nadalje primjenjuju se jednostavniji i složeniji skupni oblici rada, osobito rad u stanicama, rad na stazi i poligon prepreka. Složeniji oblici rada trebali bi dominirati u višim razredima osnovne škole te u srednjoj školi osiguravajući najveće učinke u tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi (Findak, 1999.).

Jednostavniji oblici rada stvaraju preduvjete za prelazak na složenije oblike. Takav prijelaz je u funkciji intenzifikacije, racionalizacije, humanizacije i optimalizacije nastavnog procesa i upravljanog procesa tjelesnog vježbanja. Poštujući načelo postupnosti, uključivanje metodičkih organizacijskih oblika rada od jednostavnijih k složenijima traži određenu razinu pripreme i zrelosti učenika, kao što je slučaj u istraživanju Findak i sur. (2003.), gdje se razlike efektivnog vremena vježbanja uočavaju poslije primjene eksperimentalnog faktora - tromjesečnog rada sa studentima učiteljske škole (Prikaz 8.).

Prikaz 8. Efektivno vrijeme vježbanja u ovisnosti o primjeni dopunskih vježbi prije i poslije tri mjeseca pripreme za zahtjevnije metodičke organizacijske oblike rada

Međutim posljedica pripremljenosti učenika na zahtjevniji metodički organizacijski oblik rada je i mogućnost većeg energetskeg rashoda praćenog frekvencijom srca tijekom sata tjelesne i zdravstvene kulture, posebice u njegovom glavnom "A" dijelu gdje se značajno očituje utjecaj složenijeg oblika rada koji je u tom dijelu sata i primjenjiv (Prikaz 9). Uvježbanost za primjenu zahtjevnijih i složenijih metodičkih organizacijskih oblika rada rezultira manje praznog hoda, bolju povezanost zadataka te ukupno efektivno vrijeme vježbanja i nužno povećanje razine energetske procesa koji se reflektiraju na praćenoj frekvenciji srca i u sinergiji su s kineziološkim podražajem odgovornim za transformacijski učinak vježbanja.

Prikaz 9. Frekvencije srca izmjerena tijekom trajanja sata kod paralelno izmjeničnog metodičkog organizacijskog oblika rada s i bez dopunske vježbe prije i poslije pripreme za zahtjevnije metodičke organizacijske oblike rada (Findak i sur. 2003.)

Primjena zahtjevnijih i složenijih oblika rada pored pripremljenosti nastavnika podrazumijeva i primjerenu pripremljenost učenika u skladu s principom postupnosti, a njihovom pravilnom primjenom, osim očekivanih poboljšanih učinaka i ostvarenja ciljeva i zadaća, postići će se raznovrsnost i nužna motiviranost u radu. U toj interakciji nastavnika i učenika ističe se kreativnost prvih koji uvažavajući i poštujući karakteristike učenika, interpretiraju metodičke organizacijske oblike rada prema njihovoj mjeri, u skladu s njihovim potrebama i za njih te individualiziraju proces vježbanja na najbolji mogući način.

6. ZAKLJUČAK

Imajući u vidu materijalne i kadrovske pretpostavke kineziološke edukacije zaključuje se kako metodički organizacijski oblici rada mogu biti značajan put optimizacije procesa vježbanja, polivalentnog procesu, u kojem dominiraju proces transformacije i proces razmjene informacija. Efikasnost sata tjelesne i zdravstvene kulture i drugih organizacijskih oblika rada ne može se procijeniti samo na osnovi sati tjelesnog vježbanja niti efektivnog vremena vježbanja, ali vrijeme je bitan čimbenik uspješnosti transformacijskog procesa, a i procesa motoričkog učenja. Zbog toga se inzistira, uz prijeko potreban minimumu satnice tjelesne i zdravstvene kulture koji preporučuje struka, uključivanje djece, učenika i studenata u druge organizacijske oblike rada te na taj način osigurati minimalno jedan sat vježbanja dnevno. Ograničavajući čimbenik vremena u vježbanju može se donekle ublažiti primjenom zahtjevnijih i složenijih metodičkih organizacijskih oblika rada primjerenih dobi učenika kao zadanoj veličini te sukladno načelu postupnosti, pripremljenosti za određeni metodički organizacijski oblik rada. Dobro izabran je onaj metodički organizacijski oblik rada koji pridonosi intenzifikaciji i optimalizaciji rada te na taj način i humanizaciji nastavnog procesa i procesa vježbanja. Pri tom ne postoji univerzalan ni jednostavan recept. U primjeni “najboljeg” metodičkog organizacijskog oblika rada kineziolog, učitelj ili odgojitelj, i sve to zajedno, može i mora upotrijebiti znanje, kreativnost te u okvirima mogućeg postići najbolje rezultate odnosno optimizirati proces vježbanja.

7. LITERATURA

1. Anić, Š., Klaić, N., Domović, Ž. (2002). Rječnik stranih riječi. Zagreb: SANIPLUS.
2. Bavčević, T., Babin, J., Prskalo, I. (2006). Complex group organizational forms - an optimizing factor in Physical education instruction. *Kinesiology*, 38 (1): 28-39.
3. Byra, M., & Jenkins, J. (1998). The thoughts and behaviors of learners in the inclusion style of teaching. *Journal of Teaching in Physical Education*, 18, 26-42.

4. Ernst, M., & Byra, M. (1998). Pairing learners in the reciprocal style of teaching: Influence on student skills, knowledge, and socialization. *The Physical Educator*, 55, 22-37.
5. Findak, V. (1999.). *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture*. Zagreb, Školska knjiga.
6. Flynn, M.A.T., McNeil, D.A., Maloff, B., Mutsingwa, D., Wu, M., Ford, C., Tough, S. C. (2006). Reducing obesity and related chronic disease risk in children and youth: a synthesis of evidence with “best practice” recommendations. *Obesity Reviews*. 7 (Suppl. 1): 7-66.
7. Harrison, J.M., Preece, L.A., Blakemore, C.L., Richards, R.P., Wilkinson, C., & Fellingham, G.W. (1999). Effects of two instructional models – skill teaching and mastery learning – on skill development, knowledge, self-efficacy, and game play in volleyball. *Journal of Teaching in Physical Education*, 19, 34-57.
8. Hastie, P.A., Sanders, S.W., & Rowland, R.S. (1999). Where good intentions meet harsh realities: Teaching large classes in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 18, 277-289.
9. Prskalo, I., Babin, J. (2006.). Kvaliteta rada u području edukacije. U: Zbornik radova “15. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske” (ur. V. Findak), pp: 26-34. Rovinj, Hrvatski kineziološki savez.
10. Prskalo, I., Babin, J. (2008.). Stanje im perspektiva razvoja u području edukacije. U: Zbornik radova “17. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske” (ur. V. Findak), pp: 30-41. Poreč, Hrvatski kineziološki savez.
11. Prskalo, I., Findak, V. (2003.). Metodički organizacijski oblici rada u funkciji optimalizacije nastavnog procesa. *Napredak*. 144 (1):53-65.
12. Prskalo, I., Ružić, E., Mašić, I. (2007.). Materijalno tehnički uvjeti za provedbu organizacijskih oblika rada u tjelesnom i zdravstvenom odgojno-obrazovnom području U: Zbornik radova “16. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske” (ur. V. Findak), pp: 482-486. Poreč, Hrvatski kineziološki savez.
13. Sinibaldi, R. (2002) The alternating station line: Reducing transition time during station work. *Teaching Elementary Physical Education*, 13 (4), 30.

Napomena: Prikazani rezultati proizašli su iz znanstvenog projekta (Kineziološka edukacija u predškolskom odgoju i primarnom obrazovanju), provedenog uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

*Znanstveni radovi
unutar teme*
